

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta
Ústav bohemistických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

autorka: Daria Tverdokhlebova

Ženská tematika v díle Jaroslava Havlíčka
The Female Theme in the Works of Art by Jaroslav Havlíček

Praha 2012

vedoucí: PhDr. Jitka Kramářová

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit poděkování PhDr. Jitce Kramářové za cenné připomínky, odborné rady a podněty k zamyšlení během zpracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

podpis

Anotace

Bakalářská práce pojednává o ženských hrdinkách v románech Jaroslava Havlíčka *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe*. V těchto dílech autor odhaluje shodné a odlišné povahové rysy žen a analyzuje je z pohledu muže. Práce se zaměřuje na vývoj a porovnání ženských hrdinek ve vybraných dílech. Bakalářská práce naznačuje rysy Havlíčkovy tvorby, porovnává její rysy s díly jiných autorů psychologického směru a ukazuje rozdíl mezi nimi. Práce sleduje pohled soudobých kritiků a kritiků na konci dvacátého století na vybrané romány Jaroslava Havlíčka. Na konci je zhodnocení vývoje románů *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* v zobrazení ženských hrdinek.

Annotation

The bachelor work deals with the female heroines in the novels of Jaroslav Havlíček *Man of Seven Sisters*, *The third* and *Helimadoe*. In these novels the author reveals the common features and differences in women's characters and analyzes them from a man's perspective. The study focuses on the evolution and comparison of the female heroines of the selected novels. The bachelor work indicates the features of Havlíček's works of art, compares them (pl.) with the works of other authors of the psychological trend and highlights the differences between them. The work follows the views of contemporary critics of Havlíček and of critics from the late twentieth century regarding the selected novels. In the end there is an evaluation of the development of the view of female heroines in the novels *Man of seven Sisters*, *The third* and *Helimadoe*.

Klíčová slova

Havlíček, Helimadoe, Muž sedmi sester, porovnání, povaha, psychologický román, Ta třetí, ženské hrdinky

Key words

Havlíček, Helimadoe, Man of Seven Sisters, comparison, character, psychological novel, The third, female heroines

Obsah

Obsah

Úvod	6
1. Představení osobnosti autora.....	7
2. Psychologický román.....	8
2.1 Představitelé psychologického románu v české a světové literatuře.....	8
3. Základní rysy Havlíčkova díla.....	12
4. Téma žen v dobové a Havlíčkově tvorbě.....	14
5. Vývoj hrdinek v dílech Jaroslava Havlíčka během jeho literární tvorby.....	16
5.1 Muž sedmi sester.....	16
5.2 Ta třetí.....	18
5.3 Helimadoe.....	18
6. Vlastní rozbor vybraných děl.....	20
6.1 Muž sedmi sester.....	20
6.2 Ta třetí.....	24
6.3 Helimadoe.....	27
6.4 Porovnání ženských postav.....	32
7. Zhodnocení vývoje vybraných děl v zobrazení ženských postav.....	35
8. Pohled kritiky na autora a vybraná díla.....	38
Závěr.....	40
Použitá literatura.....	41

Úvod

Jaroslav Havlíček je nejvýznamnější představitel psychologického románu v české literatuře. Ve svých dílech se snažil ukázat vnitřní život člověka, zachytit vývoj jeho povahy. Autor definoval svou tvorbu jako „úsilí o vytvoření živého člověka v literárním díle.“¹ Havlíček vystupuje přímo jako analytik postav, které jsou postižené, nemocné a jsou omezeny prostředím.

Ve své tvorbě vykreslil unikátní ženské hrdinky a analyzoval je z pohledu muže, což mě přivedlo k zájmu napsat tuto bakalářskou práci.

V práci se zaměřím na vývoj a porovnávání ženských hrdinek v tvorbě tohoto autora. Budu se zabývat především romány *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe*, které byly napsány v odlišné době Havlíčkova života. Na příkladu těchto románů budu sledovat a analyzovat různé povahy ženských hrdinek, a také zachytím vývoj v jejich zobrazení.

Zaměřím se na rozvoj psychologického románu v české a světové literatuře a jeho rysy v dílech různých spisovatelů. Naznačím základy Havlíčkova díla, porovnáám rysy Havlíčkovy tvorby s díly jiných autorů psychologického směru a naznačím rozdíl mezi nimi.

O dílech Jaroslava Havlíčka bylo napsáno dostatečně sekundární literatury. V práci budu používat většinou monografii od Josefa Rumlera a Nelly Mlsové. Dále naznačím pohled soudobých kritiků a kritiků z konce dvacátého století na vybrané romány.

Na konci bakalářské práce zhodnotím vývoj románů *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* v zobrazení ženských hrdinek.

¹ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 9.

1. Představení osobnosti autora

Jaroslav Havlíček je nejvýznamnější představitel naturalisticko-psychologické prózy meziválečného období. Prozaik, povídkář a romanopisec se narodil 3. února 1896 v Jilemnici. Pocházel z učitelské rodiny. Snil o studiu malířství, ale jeho rodiče mu to nedovolili. V roce 1914 absolvoval abiturientský kurz při obchodní akademii v Chrudimi a potom krátce studoval obchodní vědy na České vysoké škole technické v Praze.

Roku 1915 byl na dobu jednoho roku poslán jako dobrovolník k pěšímu pluku do Kadaně. Během války byl dvakrát zraněn. Bojoval na italské, ruské a slovenské frontě. Od roku 1919 však zase pracoval jako úředník, ačkoliv svou profesi nenáviděl. Sám autor o svém povolání říkal: „Kdybych měl jenom sedět v kanceláři a dělat jen a jen bankovního úředníka, to bych se na mou duši, raději oběsil, vždyť já tím bankovním úředníkem už dávno nejsem.“² Roku 1921 se oženil s dcerou jilemnického mydláře Marií Krausovou a přestěhoval se se svou rodinou do rodinného domku na Spořilově, kde se od roku 1929 začal více věnovat své tvorbě.

Od poloviny 20. let se Havlíček vedle úřednické práce věnoval literární tvorbě. Od roku 1924 uveřejňoval v časopisech své básně a od roku 1928 také povídky. Pracoval od rána až do večera. Těžké životní podmínky a únava způsobily v létě 1940 vážné onemocnění. Léčil se, znovu pracoval v bance a psal. V době protektorátu byl odsouzen jako nemravný autor a veškerá jeho díla byla zakázána, přesto pokračoval ve své tvorbě. Fyzicky vyčerpan zemřel na zánět mozkových blan 7. dubna 1943.

„Realista ovlivněný naturalismem“³ začal svou literární dráhu povídkovou tvorbou (posmrtně vydány *Zázrak flamendrů* (1964), *Prodavač času*, (1968), *Hodinky pana Balabána* (1986). Publikoval svá díla hlavně v Lumíru, Cestě, Národních listech a Zvonu. Ve Zvonu také, s pomocí Antala Staška, debutoval tradičními verši. Avšak v této době se mu nedostávalo pochopení a byl považován za spisovatele naturalisticko-pesimistického proudu.

Ve 20. letech napsal Jaroslav Havlíček román *Muž sedmi sester*, který byl po dlouhé době zakázán jako román nemravný. Významně zasáhl do literatury ve 30.- 40. letech 20. století svým vyzrálým dílem *Vyprahlé touhy* (1935), přepracovaným roku 1944 pod názvem *Petrolejové lampy*. Havlíček rozvinul psychologické téma v románu *Neviditelný*, 1937, *Ta třetí* (1939), a *Helimadoe* (1940), kde představil celou paletu osudů a charakterů žen.⁴

² RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 19.

³ KOLEKTIV AUTORŮ pod vedením PhDr. MENCLOVÉ, V. a PhDr. VAŇKA, V., Csc., Slovník českých spisovatelů, s. 219.

⁴ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ pod vedením PhDr. MENCLOVÉ, V. a PhDr. VAŇKA, V., Csc., Slovník českých spisovatelů, s. 225 – 226.

2. Psychologický román jako žánr

Tato kapitola naznačuje základy a podstatné mezníky ve vývoji psychologického románu. Zaměřuje se na rozvoj psychologického románu v české a světové literatuře a jeho rysy v dílech různých spisovatelů.

Psychologický román, jehož základem byl román analytický, se jako žánr ustálil v 19. století. Rozvíjel se vedle společenského románu. Od počátku bylo centrem zájmu psychologického románu zkoumání a poznání vnitřního života a podvědomí člověka (většinou žen). V něm se ústředním tématem stávají proměny a stavy lidského nitra. Zabývá se poruchami identity, problémy sebepoznání a komunikace.

Cílem psychologického románu je popis života člověka, jeho chování, jeho city - psychologický román proniká do hloubky nitra. Důležitější je zobrazení vnitřních reakcí než vnějších motivů. Hrdina je zaujat hledáním vlastní identity a vztahem k sobě samému.

V souvislosti s objevy moderní psychologie a psychiatrie na začátku 20. století se zohledňuje aspekt nejen sociální, ale i individuální, což rozvíjí zájem o psychologický román po celém světě. V románu se uplatnila technika vnitřního monologu, která umožňuje náhled do interního života hrdiny, odhalují se různé psychické komplexy postav a mechanismy lidského poznání. Objevuje se i problematika psychopatických, vyšinutých jedinců, lidí ve stresu.

2.1 Psychologický román v české a světové literatuře

Psychologický román se poprvé objevil v ruské a francouzské literatuře v polovině 19. století. Tento proud se rozvíjel zejména prostřednictvím děl Flaubertových, (*Citová výchova*, 1848), Dostojevského, Stendhalových (*Červený a černý*, 1830) a Tolstého.

Další díla světových spisovatelů jako jsou Kafka (*Proces*, 1925), Proust, Musil, Gide reagovala na objevy, mající vliv na psychologickou prózu v desátých a dvacátých letech 20. století.

Autoři psychologických románů světové literatury si přáli změnit společnost a obrátit ji ke křesťanským ideálům. Tvůrci postupně rozebírali zločiny, psychologické poruchy prostitutek, revolucionářů, nemocných lidí atd. Psali více o hrůze a anarchii než o lásce.

Objevy psychiatrie a práce Sigmunda Freuda, Alfreda Adlera a Gustava Junga měly významný vliv na tento druh literatury. Zájem o psychoanalýzu a její vliv na literaturu byl

velmi silný, protože psychoanalýza obracela pozornost k polovědomým a nevědomým procesům lidského nitra. Autoři tohoto literárního směru se snažili ukázat duševní choroby, odkrýt lidské nitro a zachytit podvědomí.

V české literatuře se psychologický román objevuje na počátku 20. století v koexistenci s realistickým a sociálním románem, avšak vrcholu dosahuje v meziválečné době. Během tohoto období kolísá moderní česká próza mezi dvěma tématy: mezi tématem vztahu člověka a společnosti, které se objevuje v románu společenském, a tématem hledání místa ve společnosti, vztahu člověka k sobě samému, který se vyskytuje v románu psychologickém. Psychologický román české literatury se přizpůsoboval románovému typu literatury francouzské a ruské, ale rozdíl mezi psychologickým románem českým a světovým je v pojetí hrdiny: čeští hrdinové jsou velmi chudí, dokonce i hladoví. Chudoba světových hrdinů neznamená hlad, jsou chudí jenom ve srovnání s ostatními obyvateli - jejich chudoba není tak zlá. I velký český svět není tak velký ve srovnání se světovou literaturou: Praha je to největší město, o kterém můžou čeští hrdinové jen snít. Jsou pasivní, po první porážce se už nesnaží znovu bojovat. Nepokusí se ani realizovat své sny.⁵

Tématem psychologického románu v české literatuře jsou většinou zklamané iluze. „Ideál se ukáže být málo nosnou iluzí, hrdinovy morální, psychické, a dokonce i fyzické síly nestačí k jeho realizaci. Střetnutí je příliš tvrdé, mladý člověk nedokáže opravdu vzdorovat velkým a statečným činem, mnohdy předčasně umírá nebo jeho příběh končí rezignací.“⁶

Ze starších autorů české literatury psala psychologické romány Božena Benešová (30. léta), která poukázala na problémy jedince. Její hrdinové nemají dostatek vnitřních sil a výchovy, jsou psychicky slabí, nemůžou najít místo ve společnosti. Výsledkem toho je neřešitelný konflikt mezi jedincem a společností. Tak jenom hrdinové, kteří mají dostatek sil a kterým se podařilo vyřešit svůj vnitřní problém, můžou proti společnosti obstát.

Výrazně zasáhly do psychologické literatury i Šrámkovy romány *Stříbrný vítr* (1910) a *Křižovatky* (1913) ve kterých se objevuje pro psychologický román charakteristický „motiv ztracených iluzí.“⁷ Hrdinové v těchto románech na svět kolem sebe reagují příliš negativně.

Tentýž motiv nacházíme i v dílech K. M. Čapka-Choda *Antonín Vondřejc* (1915) a *Vilém Rozkoč* (1923). Stejně jako v Mrštíkově románu *Santa Lucia* (1893), v románu *Antonín Vondřejc* jede hrdina do Prahy za novým životem a splněním svých snů, ale předčasně umírá. „Vojndřejc je nejen tragickým hrdinou, který nedošel cíle, ale také oběť ironického osudu, který z básníka udělal korektora.“⁸

⁵ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 215.

⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 215.

⁷ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 215.

⁸ KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 218.

Do psychologické prózy zasáhl i autor mladší generace Egon Hostovský, který se přiblížil svými díly tvorbě Kafkově a Weinerově. Autor se hodně zabýval otázkou rasové odlišnosti (*Zavřené dveře*, 1926). Vykresloval hrdiny osamělé, vyloučené ze společenského proudu, izolované od společnosti.

V románech K. J. Beneše (*Uloupený život*, 1935, *Kouzelný dům*, 1939) a V. Neffa (*Malý velikán*, 1935) se znovu objevuje téma hledání lidské identity. Hrdinové stojí mimo normální svět a reálné lidské vztahy.

Příkladem nového typu psychologické prózy je román Ivana Olbrachta *Žalář nejtemnější* (1916). Zaměřuje se na intimní problematiku lidského nitra. Nejedná se zde o problém jedince a společnosti nebo o zápas o lepší postavení ve společnosti. Hrdina není ani mladý muž, ale člověk, který dosáhl určitého věku a kariéry. Ani prostor a čas v románu není tak velký. Olbracht uvádí nový lidský typ, který zkoumá svůj vnitřní život, postoj a psychické založení.

Karel Čapek se řadí do psychologického proudu svou trilogií *Hordubal* (1933), *Povětroň* (1934), *Obyčejný život* (1934). Tyto romány mají výraznou filozoficko-estetickou podobu. Jádrem je úvaha o smyslu lidského života. Klade se otázka: jaký je člověk?

Autor psychologicko-analytických románů Benjamin Klička vystupuje s příběhem o siamských dvojčatech *Bobrové* (1930). Pro tento typ jsou charakterističtí hrdinové, stojící mimo svět normálních vztahů, román je naplněn bohatým až fantastickým syžetem.

Dalším autorem psychologického proudu je Václav Řezáč. Svým debutem *Větrná setba* (1935) popisuje lidskou citovou výchovu generace světové války. Úspěšně byl přijat kritikou i román *Černé světlo* (1940), který byl dokonce nazván jako „román zla“⁹ a byl přirovnáván k dílům Dostojevského a Prousta.

V době okupace se autoři snažili vyjádřit v rovině vnitřního vidění a v rovině lidského podvědomí. Spisovatelé museli psát tak, aby nebyli zakázáni cenzurou, avšak aby psali jasně pro čtenáře.

Za druhé světové války se řada mladých prozaiků znovu obrací k psychologické próze. Například Miroslav Hanuš píše romány *Pavel a Gertruda* (1941), *Méněcennost* (1942), *Petr a Kristýna* (1944), v nichž se soustředí na problémy vztahů partnerských i rodinných.

Po válce žánr psychologického románu pomalu ze scény české literatury mizí. Vrací se znovu až v 60. – 70. letech, avšak přináší nové konflikty, postavy a mezilidské vztahy.¹⁰

⁹ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 217.

¹⁰ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, *Poetika české meziválečné literatury*, s. 213 – 234.

Z předešlého rozboru vyplývá, že podstatou psychologického románu je člověk a proměny jeho nitra. Autoři vymýšlí pro své hrdiny a hrdinky různé životní situace a sledují, jak na ně reagují. Na začátku 20. století se objevuje aspekt nejenom sociální ale také individuální, což má za následek rozšíření zájmu čtenářů a kritiků o psychologický román.

Jestli spisovatelé světové literatury většinou vidí počátek problémů jedince v odkaze náboženských hodnot, čeští autoři analyzují trauma moderního člověka zničeného civilizací.

Do české literatury vstupuje psychologický román prostřednictvím Benešové, Šrámka a Čapka – Choda, v jejichž dílech se objevuje „motiv ztracených iluzí“¹¹. Autoři mladší generace se přizpůsobují dílům svých předchůdců (Hostovský), kteří vykreslují hrdiny osamělé, vyloučené ze společenského proudu, izolované od společnosti. Nový typ psychologického románu v české literatuře se zaměřuje na intimní problematiku lidského nitra (Olbracht).

¹¹ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, Poetika české meziválečné literatury, s. 215.

3. Základní rysy Havlíčkova díla

„Havlíčkovy příběhy, osnované na sváru životního zdraví a nemoci, nalezly zvlášť sugestivní tóny pro nevyhnutelnou tragiku života a pro posunčinu lidských pokusů vymknout se z moci drtivého osudu, jenž se týče ještě za biologickým určením člověka: jedinou naději skýtá láska, ta je však nedostupná.“¹²

Kapitola bude pojednávat o základech Havlíčkova díla a porovnání rysů Havlíčkovy tvorby s díly jiných autorů psychologického směru.

Nejvýznamnějším představitelem psychologického románu v české literatuře 20. století je Jaroslav Havlíček. Podobně jako Glazarová začal vykreslováním sociálního prostředí. Avšak nepsal o kráse a ideální čistotě. Zaměřil se na popis chorobných vlastností a neodvratného osudu.

Na rozdíl od předchůdců Havlíček jako první obnovuje vztah mezi románem sociálním a psychologickým. Dbá o přesné vykreslení nitra člověka, zdůrazňuje, že jeho hrdinové i ve své malosti a omezenosti mají rysy lidskosti. Vykresluje maloměstské tragédie často nevýznačných a směšných lidí. Josef Rumler v knize *Epik Jaroslav Havlíček* (1973) takto charakterizuje rysy Havlíčkových děl: „Využiv především zkušeností psychologické prózy k maximální seberealizaci, dovedl překonat její omezenost a jít dál.“¹³ Havlíček uvádí v každém románu nové problémy jedince a celé společnosti.

První román *Petrolejové lampy* (1935) patří k realisticko-naturalistické próze. Objevuje se konflikt mezi skutečností a snem, spontánností a obyčejností. Děj se odehrává na maloměstě, hlavní hrdinkou je dívka z dobré rodiny. Ovšem liší se od ostatních: je fyzicky a psychicky bujná, energická. Hledá si ženicha, ale nemůže ho najít. A když ho najde, nemůže být šťastná, provdá se za svého bratrance, nemocného syfilidou. Tak se mateřský sen nemůže uskutečnit. Hrdinka románu Štěpa v okamžiku, kdy se zdá, že štěstí je blízko, zůstane poražena osudem. „Této sugesci ovšem čelil dokonale realizovaný požadavek živého, pravdivého člověka, živých lidských typů, které zde Havlíček vytvářel. Havlíčkův první román je historií jednoho takového člověka, doprovázenou zasvěceným pohledem do prostředí, které utvářelo jeho osudy a životy lidí s ním spojených.“¹⁴

Svým dalším románem *Neviditelný* (1937) vstupuje Havlíček na scénu psychologického proudu. Hlavnímu hrdinovi Petru Švajcarovi se díky klamům a ctižádosti podařilo oženit.

¹² BLAŽÍČEK, P., Dějiny české literatury IV, s. 399.

¹³ RUMLER, J., *Epik Jaroslav Havlíček*, s. 9.

¹⁴ RUMLER, J., *Epik Jaroslav Havlíček*, s. 118.

Ovšem časem zjistí, že rodina manželky je zatížena a šílenství, které neminulo ani matku, ani strýce manželky, hrozí i jí. Motivací pro negativní chování Švajcara bylo nešťastné dětství, snaha dostat se z bídy, zklamání z neúspěšného sňatku. Na konci hrdina nedokáže ani vychovat zdravé dítě, ani modernizovat podnik.

V románu není žádná kladná postava. Celý život rodiny je prostoupen šílenstvím. Román líčí nástup podnikatelství a úpadek starých rodin a norem. Román je „zápas pokolení první světové války s katastrofickou psychózou.“¹⁵ Proto představuje *Neviditelný* vrchol meziválečné literatury.

Lyrickým příběhem je poslední román *Helimadoe* z roku 1940. Hrdina románu Emil vypráví zážitky ze svého dětství, kdy bydlel v malém městečku v jižních Čechách. Havlíček popisuje osudy starých panen, zklamáných nadějí a touhy po lepším životě. Sleduje dozrávání mladíka v souvislosti s dobovou problematikou a jako první klade důraz na potřebu romantičnosti v realistické tvorbě.

Havlíčková spisovatelská činnost byla ukončena na začátku 40. let náhlou smrtí. Autor silně zasáhl do české literatury a uvedl ve svých dílech nový typ hrdinů a hrdinek, zkoumal vnitřní konflikt a duševní poruchy člověka. Havlíčkovy romány jsou vynikajícím dílem české literatury a mají i v dnešní době hodně čtenářů.¹⁶

Z výše uvedeného textu vyplývá, že tvorba Jaroslava Havlíčka má shodné i opačné rysy s tvorbou jiných spisovatelů a spisovatelek psychologického proudu. Například podobně jako Glazarová Havlíček začal svou literární dráhu vykreslováním sociálního prostředí. Avšak na rozdíl od předchůdců vymezuje vztah mezi románem sociálním a psychologickým. Přesně vykresluje lidské nitro a ukazuje, že člověk si i v pro něho obtížné situaci může zachovat lidskost.

Na rozdíl od svých předchůdkyň se také podařilo Havlíčkovi prozkoumat ženskou duši z pohledu muže. Tímto způsobem odhalil pro čtenáře nové prototypy hrdinek české literatury.

¹⁵ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 135.

¹⁶ Viz. KOLEKTIV AUTORŮ, Poetika české meziválečné literatury, s. 223 – 232.

4. Téma žen v dobové a Havlíčkově tvorbě

Tato kapitola se zaměřuje na tematiku žen ve světové a české literatuře druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století. Pojednává o spisovatelích, kteří se ve své tvorbě tímto tématem zabývali.

O tematiku žen se zajímali autoři české a světové literatury po několika staletích. Můžeme tady uvést díla Emila Zoly *Tereza Raquinová* (1867), *Germinal* (1885), Nikolaje Tolstého *Anna Kareninová* (1873 – 1877), Boženy Němcové *Babička* (1855), Karla Hynka Máchy *Marinka* (1833), a dalších.

Ve dvacátém století se ženská tematika v literatuře rozšířila a získala větší rozsah. Autoři se snažili ukázat těžký ženský osud, beznadějnost, bezvýchodnost a jejich protipostavení vůči mužům.

Avšak po první světové válce dochází ke změně postavení ženy ve společnosti: zvyšuje se zaměstnanost žen, jejich ekonomická soběstačnost a uplatnění ve veřejném životě. F.X. Šalda konstatoval: „Z bytosti harémové stala se žena kamarádkou a soutěžnicí mužovou.“¹⁷ Povaha žen se měnila, šly studovat na vysoké školy a pracovat nejenom jako hospodyňky.

Příkladem nového postavení ženy je dílo Marie Pujmanové, která vylicila proměnu ženské hrdinky v románu *Pacientka doktora Hegla* (1931). Hrdinka románu Karla se zamiluje do ženatého lékaře, který ji zachránil a čeká s ním dítě. Po nějaké době si však uvědomí, že láska partnera je jen povrchní a rozejde se s ním. Přes těžkosti a nesnáze se Karla odhodlá k životu samostatné ženy.

Druhým příkladem je dílo Jaromíry Hüttlové, *Táňa z naší oktávy* (1930), ve kterém je zachycena mentalita dívek první poloviny 20. století. Tematika žen se také projevovala v dílech Marie Majerové *Siréna* (1935) a Jarmily Glazarové *Vlčí jáma* (1938), *Advent* (1939).

V literatuře se objeví oddechové čtení. Díla jsou nekvalitní, jedná se o tzv. pokleslou literaturu. Zaměřuje se především na ženské publikum. Patří sem například Červená a Modrá knihovna.

V dílech Jaroslava Havlíčka mají také ženské hrdinky většinou hlavní postavení. Na rozdíl od děl Jarmily Glazarové jsou hrdinky románu Jaroslava Havlíčka rozvrácené chorobnými vlastnostmi a těžkým osudem. Ženy jsou potlačeny a poníženy muži, ženská

¹⁷ LEHÁR, J., STICH, A., JANÁČKOVÁ, J., HOLÝ, J., Česká literatura od počátku k dnešku, díl III, s. 637, 652.

morálka vyhrává nad morálkou mužskou. Toto je zachyceno v románech *Petrolejové lampy* (1935), *Neviditelný* (1937), *Helimadoe* (1940) a dalších.¹⁸

Josef Rumler v doslovu k dílu Jaroslava Havlíčka *Ta třetí* říká: „(...) kořen Havlíčkovy záliby ve vytváření kladných ženských postav, v tom, že ženskému typu propůjčuje onen čestný úkol: úkol kritika a soudce měšťákovy malosti, kolísavosti, bezzásadovosti.“¹⁹

Z výše uvedených textů vyplývá, že tematika žen je stále aktuální ve světové a české literatuře i po několika staletích.

Jestliže se starší autoři snažili ve svých dílech ukázat těžký ženský osud a protipostavení ve společnosti žen vůči mužům, po první světové válce se postavení ženy ve společnosti změnilo. Z podřízené bytosti se stává bojovnice, žena která může řešit vlastní osud sama.

Ozvěna této proměny se projevila většinou v dílech spisovatelek. Protikladem vystupují díla Jaroslava Havlíčka, ve kterých jsou ženy potlačeny muži a rozvrácené chorobnými vlastnostmi.

¹⁸ Viz. LEHÁR, J., STICH, A., JANÁČKOVÁ, J., HOLÝ, J., Česká literatura od počátku k dnešku, díl III, s. 637.

¹⁹ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 140.

5. Vývoj hrdinek v dílech Jaroslava Havlíčka během jeho literární tvorby

Na příkladu románů *Muž sedmi sester* (1927), *Ta třetí* (1939), a *Helimadoe* (1940) můžeme nejenom sledovat a analyzovat různé povahy ženských hrdinek, ale také zachytit vývoj v jejich zobrazení.

Román *Muž sedmi sester* charakterizovala Nella Mlsová jako „hra na Boha.“²⁰ „Jedna z důležitých tematických linií Havlíčkovy tvorby zobrazuje úpornou snahu postav vymanit se ze závislosti na Bohu. Demonstrují to otevřenou či skrytou (blasfemickou) polemikou s jeho „velkým dílem – snahou stát se sami Bohem.“²¹

Román *Ta třetí* hodnotil Karel Polák jako důkaz růstu Jaroslava Havlíčka, autora psychologické prózy. Obdivuje Havlíčkovu Adélu, o Mildě naopak říká, že nemá dost výraznou povahu.

Jiný názor měl Bedřich Fučík: vidí Jaroslava Havlíčka jako autora, který nemůže popsat ve svém díle to, co chtěl říci na začátku.

Karel Polák se vyjádřil negativně o dalším románu *Helimadoe*: „To je smrt básnictví, jež se přec právě zrodilo. Milosti stát se z lyrika epikem, se dosud Havlíčkovi nedostalo, ač umí vše tak dobře vypravovat.“²²

Je zřejmé, že v románu *Muž sedmi sester* popsal autor ženské povahy až příliš karikaturně. Žádná z nich nemůže existovat v reálném životě.

V románu *Ta třetí* Adéla překrývá postavu Mildy svou výraznou povahou, což dělá postavu Mildy nezajímavou.

Avšak z pohledu popisu ženských povah je *Helimadoe* nejzralejším dílem Jaroslava Havlíčka.

5.1 Muž sedmi sester

Román Jaroslava Havlíčka *Muž sedmi sester* (1927) byl více než sedmdesát let zakázán jako román „nemravný“. Byl vydán až posmrtně s pomocí autorovy manželky paní Marie Havlíčkové, která zachovala román ve strojopisné podobě.

Jaroslav Havlíček „groteskní novelu“²³ podepsal pseudonymem Pavel Juha a nabídl rukopis nakladatelství Družstevní práce. Nakladatelství rukopis nepřijalo. Marně se autor

²⁰ MLISOVÁ, N., Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka, s. 101.

²¹ MLISOVÁ, N., Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka, s. 101.

²² POLÁK, K., Jaroslav Havlíček, *Helimadoe*, s. 259.

²³ MLISOVÁ, N., Člověk na rozhraní, příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka, s. 101 – 102.

snažil realizovat titul. Novela svým charakterem narušovala umělecké konvence a překračovala tematická tabu.²⁴

Hrdina románu Emil, který žije vtipem, je znuděn obyčejností a každodenností života. Malé vtipy mu už nestačí. Rozhodne se pro vrcholný, nejdokonalejší vtip, který mu umožní celoživotní slávu. „Prosím! (...) zapomněl jsem (Emil) ještě něco důležitého dodat. Máte-li mi někdo něco za zlé v té věci, utěšte se myšlenkou, že jste byli osobami v tak dokonale sehrané komedii. Byl to můj životní vtip! Největší a nejsložitější vtip! Slavný vtip! Aprílový vtip! Erotický vtip! (...) Obětavý vtip! Populační vtip! Válečný vtip! (...) Matematický vtip! (...) Královský vtip!“²⁵

Děj se odehrává na maloměstě, kde bydlí profesor matematiky se svou manželkou a sedmi dcerami. Všichni muži odešli z maloměsta do války, čímž uvolnili Emilovi cestu. Emil se ožení s jednou ze sester a díky svému podvodnému jednání se stane otcem sedmi dětí všech sedmi sester. Tak je celoživotní vtip splněn. Avšak Emil musí své dcery vychovávat. Nevydrží nátlak a oběsí se. Celoživotní vtip a komedie se stává tragédií pro celou rodinu. „K dovršení (...), jako závěr, jako slavnostní prohlášení, jako slovo posvěcující, vyplyne pak na konec (...) ze všeho (...) neomylná věta: U Boha není nic nemožného.“²⁶

Román *Muž sedmi sester* představuje nejrůznější paletu ženských charakterů. Autor staví své hrdinky do kritických situací, kde se projeví všechny aspekty jejich povahy a duševního stavu. Tento román se liší od děl předchůdců Jaroslava Havlíčka tím, že ani jedna hrdinka nepředstavuje kladnou postavu. „Zatímco matka reprezentuje obecný mateřský princip, dcery vyjadřují jednotlivé typy lidských a v tomto případě karikurně zvýrazněných ženských charakterů – modlilky, kuchařky, ženy chorobně čistotné, žárlivé, frivolní, naplněné iluzemi či nesnášenlivé manželky. (...) Přesto, že každá z nich reprezentuje odlišný povahový typ, skládají dohromady jakousi nadpostavu – mohli bychom ji označit jako zbytnělý ženský element, jenž ve své monstróznosti působí děsivě. Představuje vedle Škvora další monstrum tohoto textu.“²⁷

Je pravda, že v románu jsou ženské hrdinky popsány příliš karikurním způsobem a skládají ze svých charakterů nadpostavu. Hrdinky nemají výraznou povahu a jsou pouhým nástrojem pro splnění snů Emila.

²⁴ MLISOVÁ, N., *Člověk na rozhraní, příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka*, s. 101 – 102.

²⁵ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 155- 156.

²⁶ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 40.

²⁷ MLISOVÁ, N., *Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka*, s. 115.

5.2 Ta třetí

Román *Ta třetí* byl napsán roku 1936 a vyšel poprvé v roce 1939 jako „reakce“ na *Neviditelného*. „«Reakcí na tolik bláznů, smrtí a mimořádností,» na «příliš vzrušený děj» a «příliš drsné prostředky», jimiž byl «Neviditelný» přímo nadit.“²⁸ Děj tohoto románu se odehrává v Praze. Hrdina románu Mánek, bankovní úředník je slaboch a sobec, se zamiluje do své sestřenice. Proti mladé a neklidné dívce Adéle stojí jistota hodnot s sestřenicí Mildou. Na konci však je ztratí obě.

Autor v románu *Ta třetí* popsal absolutně protikladné ženské povahy. Příběh Adély Jaroslav Havlíček vymyslel, zatímco životní příběh Mildy se opravdu stal. Autor se nechal inspirovat životem své sestřenice Hědy Knýové.

Havlíček píše o každodenních obyčejných situacích, ve kterých může být jedinec nejen slušným bankovním úředníkem, ale i sobeckým a povrchním mužem.

Román je kritikou malosti, nestability a morálky nezdravých lidí. „Jsme obyčejní lidé, žijeme obyčejný život. Milujeme se. Snažíme se, abychom si svou cestu učinili pokud možno příjemnou. Dáváme přednost životu v houfu. Nad nově narozeným s blahořečením zvedáme k nebi své nosy potřísněné zemí, nad mrtvým skloníme hlavy, zapláčeme a tesklivě zakrácáme. Jsme havrani.“

Román *Ta třetí* je pro tvorbu Jaroslava Havlíčka netypický. Za prvé, v tomto případě autor lokalizuje své hrdinky do prostředí velkoměsta. Druhým netypickým rysem je protikladnost dvou žen: mají různé povahy, ale nemusí proti sobě otevřeně bojovat. Nakonec, netypickou pro Havlíčkovou tvorbu je i postava Adély, která se svou povahou velmi liší od většiny Havlíčkových žen: je aktivní, bohatá, veselá a sebevědomá. Milda je naopak tichá a pasivní. Kvůli protikladům naznačených v této kapitole je román *Ta třetí* unikátní.

5.3 Helimadoe

„Před několika lety jsem trávil dovolenou ve Třech Studních na Moravě. Byl tam krásný rybník s písčnou pláží a hodně slunce. Jednoho večera mi jistá dáma vyprávěla, že v Horažďovicích kdysi žil podivínský lékař, který měl několik dcer. Každý den s nimi jezdil na návštěvy venkovských pacientů a ony přitom zpívaly. Poněvadž měl malé hospodářství, vymyslel si pro ně turnus domácích prací. – Zatímco jsem tohle všechno poslouchal, začalo kouzelnické představení. Salónní kouzelník prováděl všemožné čáry a potom vystoupila na

²⁸ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 138.

pódium jeho žena jasnovidka. – Tak se v jediném večeru sešly všechny základní motivy, z nichž vznikla *Helimadoe*,²⁹ – píše Jaroslav Havlíček v dopise ze 2. července 1940.

Román *Helimadoe* byl napsán téhož roku jako román *Ta třetí* (1936), ale tiskem byl vydán až v roce 1940. Název *Helimadoe* je utvořen z prvních písmen ženských jmen: Heleny, Lídy, Marie, Dory a Emy. Jedná se o pět dcer maloměstského lékaře – vdovce Hanzelína. Doktor Hanzelín vytvořil speciální turnus na rozdělení práce v kuchyni, ordinaci a na zahradě, ve kterém se střídají jména jeho dcer: He – Li – Ma – Do – E . Papírový kotouč s okénky ukazuje pořadí, ve kterém dívky musejí pracovat.

Jaroslav Havlíček v románu *Helimadoe* nejenom popsal různé povahy žen, vězněných svými povinnostmi a tyranským otcem, ale také dokázal vytvořit „psychologickou studii puberty přecitlivělého chlapce.“³⁰

V tomto románu se také objevují protiklady. Postavy pěti dívek v *Helimadoe* jsou velmi odlišné. „Zejména hrozivá perspektiva jejich trpkého staropanenského osudu je básnický účinnou obžalobou údělu ženy ve staré společnosti, která svými předsudky a zvyky podvazuje svobodný rozvoj ženské osobnosti.“³¹

Román je nejzralejším dílem Jaroslava Havlíčka, kde autor popsal dokonale ženské povahy.

Z předešlého rozboru vyplývá, že popis Havlíčkových hrdinek se měnil během autorovy literární tvorby.

V románu *Muž sedmi sester* se objevuje karikurní popis žen. V díle nejsou žádné kladné postavy. V románu *Ta třetí* se vyskytuje kladná postava Mildy, ale má nevýraznou povahu, což ji dělá nezajímavou. Netypickou pro Havlíčkovou tvorbu je postava Adély, která se svou povahou velmi liší od většiny Havlíčkových žen.

Román *Helimadoe* představuje nejzralejší dílo Jaroslava Havlíčka. V něm se objeví dokonalý popis ženských povah a života hrdinek.

²⁹ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 151.

³⁰ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 150.

³¹ RUMLER, J., Epik Jaroslav Havlíček, s. 150.

6. Vlastní rozbor vybraných děl

Tvorba Jaroslava Havlíčka představuje úplný obraz povah různých typů ženských hrdinek. Romány jsou zajímavé nejen jako vynikající díla české literatury, ale také jako psychologický rozbor ženské povahy z pohledu muže. „Pojetí života člověka v Havlíčkových prózách vyvolává dojem, jako by jeho život byl převážně formován těmi událostmi, jež v něm navozují (existenciální) znejistění, což se projevuje v jeho pocitech a občas ústí i do postojů, které manifestují různé formy jeho vědomě reflektované či nevědomě reflexní reakce na nastalou situaci. Přitom se vždy nejedná o události výjimečného charakteru. Někdy jsou naopak na první pohled obyčejné, místy až banální. Přesto se však ukáže, že mají pro postavu zásadní význam, což vzhledem k jejich *všedním* rysům může působit překvapivě.“³²

Následující kapitoly se zaměří na porovnání ženských hrdinek v románech *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* a jejich vývoj v průběhu prozaického díla.

6.1 Muž sedmi sester

Pro lepší porozumění povaze jedince v románu Jaroslava Havlíčka *Muž sedmi sester* je potřeba se zamyslet na začátku nad povahou matky, protože matka je první žena, se kterou se dítě setkává. V románu jsou dvě matky: matka Emila Škvora a paní Kostková, matka sedmi sester. První hrdinka se vdala za starého vojáka, byla o dost mladší než on. Bezcitná žena lhostejná ke své rodině nedokázala být ani milující matkou ani dobrou manželkou. Byla mlčenlivá a melancholická. Nezasmála se a neměla v životě žádnou radost, neprojevila lásku ani ke svému synovi.

„Ubohá žena odešla do končin věčné blaženosti, zapomenuvši se aspoň jednou a naposledy usmát na svého jedináčka.“³³ Matka, jako základ všeho živého, na příkladě Emila Škvora, nevychovala své dítě v lásce, navíc neměla zájem ani o jedináčka, protože sama měla nešťastné manželství. Nedokázala vychovat syna tak, aby si vážil ženy, což mu umožnilo využívat ženy pro splnění svých plánů.

Matka sedmi sester také neměla šťastné manželství – bojovala během celého života s manželovou zálibou v matematice. Manželka s celou rodinou pro něj byla po matematice až na druhém místě. „Paní profesorová Kostková byla pouhou matkou. Neměla žádné zvláštní vlastnosti, ani ty ne, jež jí připisoval profesor. Prožila v životě několik období, v nichž byla

³² MLISOVÁ, N., Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka, s. 19.

³³ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 15.

postupně štíhlá, krásná, hezká, plná, tlustá, břichatá a ošklivá. Nakonec byla jen stará.”³⁴ Její jedinou zálibou byla snaha provdat dcery, což podle jejího mínění bylo tím jediným, co potřebovaly ke štěstí. Nedělala si už naděje, že provdá Boženu, Terezu a Cecílii, avšak ostatní ještě měly šanci. Tohoto cíle se snažila dosáhnout všemi způsoby, proto nedávala pozor na povahu a opravdové úmysly ženicha. Paní profesorová nemyslela ani na šťastný život dcer, ani na jejich budoucnost, sledovala jenom svůj vlastní cíl. „Když přišel Emil Škvor a vyložil svou žádost, jala se domnívati, že byla po několik let příliš pesimistickou matkou, nedůvěřovala-li již ve štěstí dvou nejstarších dcer. Od této chvíle počala se kojiti pošetilými nadějemi. Nastávající zeť, ač jeho pověst nebyla nejlepší, měl pro ni kouzlo, jaké mají všichni zeťové pro své nastávající tchyně. Přiradila ho do svého počtu a domnívala se od té chvíle, že vsadila-li jeho osmadvacítku vedle Lidčiny, porušila tím řadu a přemohla osud. Docela přirozeně ho počala milovat.”³⁵

Stejně jako matka sledoval i otec sedmi sester, pan profesor, své vlastní zájmy. „Jako každý profesor nepočítal s ženskou slabostí – touhou po vdavkách. Bylo mu právě tak, jako by jestřáb unesl holoubě před jeho očima. Počet měl být porušen. Učenec počal scházet a všem ho bylo líto. Báli se, že ho to sklátí. Poněvadž však vládu všech věcí vzala do svých rukou jeho choť již dávno předtím, než přitiskla poprvé k prsou řvoucí Terezku, zůstaly jeho nářky jen teoretické a bylo jich dbáno jen lyrickým způsobem.

O Emilových vlastnostech neměl profesor ovšem ani zdání a zajímal se o jeho hospodářskou situaci tak málo, jako o jeho náklonnosti k žertování.”³⁶ Profesor neměl žádné pochopení a nesnažil se ani rozumět situaci, ve které se nacházely jeho dcery. “Příteli (Emile), musím vás upozorniti, že se nyní nalézáte v nezdravém ovzduší ženské hypochondrie. Všechna naše děvčata jsou nemocná a rovněž tak i jejich matka, neboť bláhově ztělesnily své strašáky a nakonec v ně věří. Přes to vše se může stát, že výsledkem jejich dnešního stavu bude hromádka malých dětí. V tom případě je nasnadě vysvětlení, o němž jsem se již jednou zmínil. Je to konečně zaneseno ve starých kronikách. Za války mohou dámy obtěžkati bez muže. Psychologické spojení na dálku, vlivem soucitu, rozumíte? Nebo také věříte v pohádku, že všech šest mělo milence bez našeho vědomí?”³⁷

Tímto způsobem vychází najevo, že o štěstí dětí opravdový a nezištný zájem neměl žádný z rodičů. V románu se nedozvídáme mnoho o výchově dcer v této rodině, ale také neočekáváme šťastný konec. Každá ze sester je odlišná, ale ani jedna nemá přirozeně dobrou povahu, která by jí umožnila „vyrvat se z bídy”.

³⁴ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 22.

³⁵ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 22.

³⁶ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 22-23.

³⁷ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 143.

Božena je první a nejstarší dcera. Ošklivá a stará panna, která už nemá žádnou naději na provdání a šťastný život. Avšak nemá ani výraznou povahu, ani cíl v životě. „Je dívka nezkrotné čistotnosti, jedna z těch, které dokáží zpěvračet byt šestkrát do týdne, aby smýčily, myly a drhly, a které bez ustání mydlí a namáčejí své tělo, aby je zbavily všech znečišťujících doteků a úkonů.”³⁸ Je posledním a nejtěžším úkolem pro Emila, ale nedělá žádný problém: Božena podvede svou sestru kvůli jedinému okamžiku v životě, ve kterém, ačkoliv málo, může být šťastná. „Božka dovedla nalézt dostatek důvodů pro shovívavost vůči sobě samé. Pyšnila se v duchu touto trofejí své nečekané lásky a domnívala se patřit do vznešené galerie hrdých a světu vzdorujících milovnic. Úloha, jíž se klamala, měla blahodárný vliv na její sebevědomí a ona, opájejíc se svým románem, nadobro zapomněla svých falešných vnad, věku a opotřebovanosti. Aby přehnaný ornament byl doplněn, nazývala se ženou třicetiletou a frivolně se usmívala na sebe do prasklého zrcadla, které viselo na pavlači k její potěše. (...) Tuto pošetilou skořepinu rozveselovalo, že po dlouhé měsíce bude jí prominuta nesolidní tělesná ohavnost, jíž až dosud podléhala. Výjimečný ten stav, který nepoznala od svého zeleného mládí, pokládala za tak příjemný, že s odporem hleděla vstříc budoucnosti, která na ni čekala na konci cesty se svým požadavkem pravidelné daně.”³⁹

Druhá dcera – Tereza – je velmi nábožná žena. Jaroslav Havlíček píše: „Bylo zřejmé, že se tam svátečně obléká žena, dávno odrostlá všem rendez-vous. (...) Objevila se ve dveřích, přísná a slavnostní, s mystickou strnulostí zornic a důstojností v každém záhybu sukně.”⁴⁰

Přes svou nábožnost se stala šestou částí ve „velikém vtipu” Emila. Neprozradila tajemství sestrám ne kvůli své víře, ale kvůli svým výhodám pramenícím ze „zasvěcení”. „Jest nesporné, že hřích je velmi relativní pod zorným úhlem oka Hospodinova. Neměla důvod, proč se neřadit mezi tyto ženy, které byly obtěžkány za okolností posvátných. O liturgické hodnotě jejího zasvěcovacího obřadu nemohlo být přece pochybnosti. (...) Zázrak bylo to nejmenší, co čekala od chvíle svého porodu.”⁴¹

Lidka, třetí ze sester, byla veselá kuchařka. V románu se dozvídáme: „Lidce bylo uprostřed d'ábelského žáru jako Pythii nad rozsedlinou: divoké nadšení ji prostupovalo, oči se jí leskly a vášeň vařit, smažit, péci a dusit hrála jejími prsty.”⁴² Čtenář získává dojem, že své štěstí a jediného kamaráda získala ve vaření. Tato žena neměla velké požadavky, stačila jí pouhá iluze manželství. „Dík pružnosti svého morálního základu pokládala svůj hřích za pouhé malé opomenutí a nekladla naň mnoho váhy, nalézajíc dosti podobných příkladů v

³⁸ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 27.

³⁹ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 131.

⁴⁰ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 77.

⁴¹ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 131.

⁴² HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 75.

životě lidském. Lichotilo jí téměř, že vstoupila do řad oněch dam, které stejně jako ona klesly v ovzduší připravované krmě. Společnost hospodyněk a kuchařek byla nejbližší jejímu srdci a ona byla ochotna vyrovnati se jim i v tomto ohledu, který nebyl pro ni zvláště výhodný.⁴³

Cecílie je ze začátku nejúspěšnější ze svých sester: je jediná, které se podařilo vdát. Avšak i manželské štěstí neudělalo z ní dobrou ženu. Na rozdíl od ostatních neměla žádné záliby. Neuměla dobře vařit, hrát na klavír a pořádně se modlit. A proto napodobovala sestry, aby se líbila manželovi: „Nezapomínala ani na způsob Terezčin. Zachtělo-li se jí, řekla: «Prosím, buď nyní trochu tiše, modlím se!» A usedla do kouta, odkud se brzy rozlehlo její strašlivé chrápání.”⁴⁴ Autor ze všech sester obdařil Cecílii nejméně výraznou povahou a krásou.

Zdenka, pátá dcera, je „tajná hříšnice”, krasavice, byla ze všech nejkrásnější a měla všechno, co má hezká žena mít. Temperamentní a sobecká dívka první podvedla svou sestru. Necítila žádný stud a vinu, naopak, myslela si, že vinu za všechno nese Emil, a byl to jeho omyl. Jejím neustálým citem byl hněv, sobectví a smilstvo. „Jako každý vztek založený na erotickém zklamání byl její vztek vytrvalý a slepý. Dívce, jíž bylo kdysi naznačeno laskání jen několika hrubými obrysy, zachtělo se pokračování v onom smyslu, který jí tak lahodil. Když však svlékala svého lva, našla v jeho kůži usmívajícího se bačkoru, s nímž se nedalo již naprosto nic počít.”⁴⁵

Milena je závistivá dívka, která nenávidí všechny své sestry. Šestá sestra vinila úplně všechny; nesnášela absolutně všechny ze své rodiny. Zlá a nenasytná žena by ráda udělala všechno možné, aby se aspoň jedna ze sester cítila hrozně. „Sladká a jedinečná příležitost okrást sestru o muže a oklamat ji na jejím vlastním manželském loži jí odňala poslední odpor. S nepopsatelně pyšným úsměškem změřila Cilčinu zástěru přehozenou přes kanape, načež padla s výkřikem do nastraženého náručí.”⁴⁶ Těhotenství nebrala jako hřích a zradu, našla v tomto stavu „sama sebe“. „Může se říci, že tato ješitná dívka nebyla ještě nikdy tak šťastná. Naděje, že k smrti dopálí sestru, činila ji mírnou, trpělivou a dobrou. Netušila ovšem, že v sokyni i pěti ostatních vzrůstá v té chvíli stejně nebezpečná konkurence. Domnívala se být tentokrát jista svým triumfem.”⁴⁷

Sláva, nejmladší ze sester, je romantická postava v tomto románu. „Dívka byla bílá od hlavy k patě, a tím byla stylizace dobra a zla možno-li ještě úplnější. Jako všechny dívky jejího věku a nadšení, byla přehnaně hovorná a zasypávala svého společníka spoustami

⁴³ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 43.

⁴⁴ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 130.

⁴⁵ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 129.

⁴⁶ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 128.

⁴⁷ HAVLÍČEK, J., Muž sedmi sester, s. 129.

přemrštěných idejí a vznešených hloupostí.”⁴⁸ Neustále četla a citovala romány. Myslela na smrt, aby prokázala, že je dospělou dívkou. „Sláva, která byla ryze literární bytostí, utekla se dle rady šprýmařovy k literatuře. Po delším kolísání ustálila se na programu být nešťastnou a našla v tomto rozpoložení neustávající blaženost. Když důkladně uvážila pohnutky svého neštěstí, shledala, že je nešťastná zcela mimořádně, a když se nestranně delší dobu obírala vzhledem tohoto neštěstí, zaujmuvaši stanovisko kritického světa, mohla se konečně zcela bezpečně ujistit, že je ze všech nešťastných žen nejnešťastnější. Podvodem a omamem nabídla se jí jedinečná možnost sehrát hrdinku románu až do konce.”⁴⁹

„Škvorovy záměry sice nejsou v textu přímo vyjádřeny, ale lze je vyvodit například z jeho způsobu uvažování a chování, které se «pohrává» s křesťanskou symbolikou, na niž se v póze přímo či skrytě odkazuje. (...) Například rozdělení do dvou základních částí, na Knihu první, jež popisuje zejména proces Škvorova tvoření, a Knihu druhou, jež vrcholí Škvorovým «zmrtvýchvstáním», připomíná rozčlenění biblického textu. Výchozí název prózy a poté vlastní fabule pracuje s číslovkou sedm, která ve výkladu Bible představuje součet božské číslovky tři a číslovky lidstva čtyři, symbolizuje makrokosmos i mikrokosmos, vyjadřuje vztah mezi Bohem a lidstvem, je výrazem dokonanosti, naplněnosti a úplnosti, značí samotného Boha.”⁵⁰ Při rozboru románu se na jednu stranu zamýšlíme, jestli sedm sester není prototypem sedmi hříchů. Lakomství by bylo Tereziným hříchem: velmi nábožná žena je hotová podvést svou sestru kvůli vlastní vášni být “zasvěcenou” do tajemství. Závist plně představuje Milena, která ráda vydá tajemství sester a udělá všechno, aby se cítily nešťastné. Lidka může být obviněna z nestřídmosti: kromě vaření a jídla nemá žádné záliby. Smilstvo je hříchem Zdenky, která touží po sexuálním uspokojení. Lenost, pýcha a hněv by patřily k Boženě, Slávě a Cilce, ale v tomto případě jenom zdaleka.

Ve srovnání s hrdinkami románů *Ta třetí* a *Helimadoc* v *Muž sedmi sester* mají hrdinky nevýrazné a primitivní povahy. Jsou odlišné od sebe, ale svými postavami tvoří jediný celek.

6.2 Ta třetí

Román Jaroslava Havlíčka *Ta třetí* jako román *Helimadoc* je vystavěn na protikladech hlavních hrdinek – Mildy Křížové a Adély Heimarové.

Milda je žena, která měla těžký osud. Narodila se v rodině myslivce. Jako jediná dcera byla divoká a rozmazlená. Měla všechny panenky a hračky, které jen bylo možné dostat. „Ve čtrnácti byla vytáhlou slečinkou s útlými rukama a světlými vlásky, ozdobenými černou

⁴⁸ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 129.

⁴⁹ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 129.

⁵⁰ MLISOVÁ, N., *Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka*, s. 108.

taftovou stuhou. Bavilo ji hrát si na malou hospodyňku. Obuta v dřeváčcích obsluhovala v chlévě krávy, s šátkem shrnutým do čela shrabovala seno, pod matčiným dozorem stloukala máslo v másnici.⁵¹

Rodiče chtěli poslat Mildu do Prahy k jedné z tet, aby tam mohla studovat. Tyto plány ale nebyly uskutečněny: Mildě se narodila sestra, která dostala jméno Jitka. „Milda schovala odmítavě ruce za záda, když jí maličkou sestřičku ukázali. Přemlouvali ji, aby dítě políbila, ona se však dala do prudkého pláče a utekla. Později, když byla pověřena dohledem nad touto drobnou, neustále plačící bytůstkou, a když do ochraptění zpívala utišující písně a vymýšlela všemožné způsoby zábav, jakými by zaměstnala maličkou, věřila, že ten nářek tenkrát byl výrazem podivuhodné předtuchy.“⁵² V ten moment dětství skončilo a Milda se stala příliš brzy dospělou.

Když jí bylo osmnáct let, narodilo se třetí dítě – Vlastička. Tak Milda ztratila všechny šance studovat na univerzitě. V devatenácti přišla o matku a musela se sama stát matkou pro své malé sestry. „Všechny úkoly, jichž se předtím jen lehce dotýkala, jež dosud jen zádumčivě hladila, musila bráti náležitě do rukou, musila je vážit v celé jejich tíže.“⁵³ Všichni od ní něco očekávali, proto nemohla nikoho zklamat. Pomáhala otcovi a milovala děti celým srdcem.

V té době měla také ženicha, ale když její otec zemřel a ona zůstala sama s dvěma dětmi, pochopila, že může spoléhat jenom na sebe. „Ženich Mixa učinil po strýcově pohřbu šlechetné gesto – nabídl Mildě ruku. Ostatně – jakápak šlechetnost? Bylo to přece jeho svatou povinností. (...) Milda ovšem neodmítla, ale stanovila si podmínku: děti půjdou s ní do její mladé domácnosti. To však nebylo nic pro skrblika Mixu, tak si své manželství nepředstavoval, oženiti se a hned býti obklopen celou rodinou. Napsal Mildě neobratný, žalostný dopis, v němž s neurvalou přímostí odhaloval své námitky.“⁵⁴

Milda musela všechno prodat a z bývalého domova se odstěhovat do Prahy. Do podzimu se starala o sestry, na začátku školního roku se však zapsala do jednoleté obchodní školy. Ale současně se musela postarat o děti, vařit a prát. Nechtěla přijmout pomoc, a všechno nesla jenom ona sama. „Jenomže Milda byla svéhlavá, chtěla stůj co stůj celé své břemeno nésti sama. Každý den ráno uvařila snídani a odvedla děti k Mařeně, kde poobědvaly. Ne ovšem zadarmo, chraň Bůh, to by byla Milda nikdy nedopustila! Do halě se se sestřenicí vypořádala přes její domluvy a rozhořčené protesty.“⁵⁵

⁵¹ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 23.

⁵² HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 24.

⁵³ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 24 – 25.

⁵⁴ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 27.

⁵⁵ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 28.

Roku 1921 dostala místo v továrně. Ještě ale neměla vyhráno. Plat byl sotva dostačující pro jednu osobu. Proto Milda pilně studovala jazyky, to by jí umožnilo dostávat více peněz.

Jak vzpomínal Jiří Mánek, že kdysi dávno byla veselou a bezstarostnou. Během těžkého života se stala tichou a korektní. Vůbec nemyslela na sebe.

Když sestry vyrostly, zůstala Milda sama. Život měla nudný, bez šťastných okamžiků.

Poté co jí Jiří nabídl manželství, nemohla udělat nic jiného, než souhlasit. Byla už poměrně nemladá žena a dávno pozbyla všech nadějí na vdávání.

Naděje na štěstí jí změnila: „Byla to tatáž Milda? I její pohyby byly jiné, vláčné, světlé, vonné. Omládla.“⁵⁶ Avšak krátký sen se zhroutil.

Nikdy pro sebe nic nezískala a dokonce ztratila i jediného muže, se kterým mohla být konečně šťastná.

Adéla Heimerová je mladá a sebejistá dívka, která pochází z bohaté rodiny, vlastníci cukrářský krám. Je hezká, aktivní a představuje úplný protiklad Mildy.

Na rozdíl od Mildy touží po dobrodružství a všem cizím.

Měla úplnou svobodu a tak mohla dělat opravdu jen to, co mohla chtít: „Věříte, že kdybych přišla až za bílého dne, tatínek by se mne jen zeptal, kde jsem byla, já bych mu po pravdě odpověděla, a že by nikoho ani nenapadlo, aby pochyboval o tom, co povídám? Je to hezké, že?“⁵⁷

Neměla žádné starosti, nepotřebovala peníze nebo práci a měla všechno, co chtěla.

Na rozdíl od pracovité Mildy byla velmi líná; doma měla nepořádek: „Jsem líná, ale jen doma. Jinak naprosto ne, Mám ráda tenis, plavání, lyžování. Všechno, při čem se člověk hýbe, mám ráda. Již několik let jezdím do ženských letních táborů na Bečvu, na Medlov. Báječné – věříte? Jsem jedna z nejlepších ve volejbalu. Ale doma se mi do ničeho nechce. Myslím, že domácí otravy užiji dost, až se vdám.“⁵⁸

Rodičům připadala Adéla příliš samostatná: „Ona si dělá všechno, naprosto všechno, co chce. Jsme na ni krátkí,» přiznávala se matka. A otec: «Už je to tak, přerostla nám přes hlavu. Vlastně je to ona, kdo u nás vládne, ne já.»“⁵⁹

Dívka neměla pochopení ani pro literaturu ani pro hudbu: „Já nejsem z těch, které nesnesou slabůstky druhých. Pro mne a za mne, můžete si fidlat na housličky, jak chcete, kupovat a číst knihy až do omrzení, jenom nechtějte, abych ty vášně a vámi sdílela.“⁶⁰ Raději by se dívala na veselohru než na operu. Jak sama o sobě říkala, nebyla falešná.

⁵⁶ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 225.

⁵⁷ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 54.

⁵⁸ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 61.

⁵⁹ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 62.

⁶⁰ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 65.

„Jiří seznal ještě něco pozoruhodného na této veselé pouti: Adéla byla vlastně zcela lidová dívka. Tato Pražačka s bohatým věnem, schopná pohybovat se ve vybrané společnosti fraků a zářivě bílých vest, dovedla docela krásně pobesedovat se sedláky v zakouřených hospodách, snášet obhroublé žerty, žíznivě pít zteplalé pivo a zahánět svůj hlad páchnoucími syrečky. Nic jí nevadilo, žádná obtíž jí nebyla nepřekonatelná.“⁶¹

Když se Adéla dozvěděla o existenci Mildy, ptala se, jestli je už stará, a tak zjistila, že není příliš nebezpečná. „Ona je typ té vaší rodinné měkkosti a obětavosti, kterou tak vynášíš. Myslím, že jsem to vystihla správně. Milý hochu, bojím se, že v tomhle pojetí lidských vztahů se nikdy neshodneme. Já pro svou osobu dám vždycky přednost lehkomyšlnosti a jasnému nazírání. Nemám vůbec žádné porozumění pro odříkání a strasti.“⁶² „Ona je bílá a já jsem černá. S ní máš jistotu, se mnou nebezpečí.“⁶³

Zamiloval se do ní Jiříkův synovec a psal Adéle dopisy. Pro ní to vše byla jen hra, nebrala cizí lásku vážně, a když chtěl spáchat sebevraždu, neměla pro to pochopení. „«Sebevražda,» pravila přezíravě a bez vzrušení, «takový hoch, má mu být jediným východiskem smrt? Vidiš, to je ta měkkost, kterou si tak ceníš! Já tomu říkám – málo životní odolnosti.»“⁶⁴

Na konci románu avšak se ženy ocitnou ve stejné situaci. Jiří Mánek spáchá sebevraždu a tím, můžeme předpokládat, zničí nejenom svůj život, ale život lidí kolem sebe. Sen o šťastné lásce se ani Adély ani Mildy neuskuteční.

6.3 Helimadoe

Jako v románu *Muž sedmi sester* začíná Jaroslav Havlíček *Helimadoe* popisem matky Emila. Skeptická žena, nemilující svého syna, nábožná a přísná neprojevovala skoro žádnou lásku ke svému jedináčkovi. „Matka mě (Emila) nemilovala. Já jsem zase nemiloval otce. V naší rodině byly jen jednostranné vztahy, otcův ke mně, můj k matce. Tato krátká řada visela nad propastí, neboť matka se spokojovala láskou k sobě samé.“⁶⁵

Matka Helimadon, paní Hanzelínová, se objevuje v románu jenom krátce. Vdova, která se podruhé vdala za poměrně mladého studenta Hanzelína. Milovaná žena vyprázdnila celý kapitál svého nebožáka manžela na studium a podporu budoucího doktora. Narodilo se jim pět dcer a jeden kluk, který však zemřel na zápal plic. Při vstupu poslední dcery Emy na svět

⁶¹ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 72.

⁶² HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 91.

⁶³ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 251.

⁶⁴ HAVLÍČEK, J., Ta třetí, s. 192.

⁶⁵ HAVLÍČEK, J., *Helimadoe*, s. 20.

zaplatila paní Hanzelínová cenu nejvyšší. Odešla do lepšího světa a nechala své dcery s otcem, který nikdy nepochopil ženskou povahu.

Pět sester- Helena, Lída, Marie, Dora a Ema, jsou uvězněny životem s otcem i sestrami v jednom domě. Navíc čtyři z nich bydlí ve stejném pokoji, každá z nich má svou postel a nějaký kus nábytku, buď je to prádelní koš, nebo bývalý studentský kufr. Pátá dcera Ema bydlí spolu s otcem v pokojíku nad ordinací. Celý život Helimadon souvisí s turnusem, který určuje denní úkoly.

Helena je nejstarší ze sester. Když se Emil seznámil s rodinou Hanzelína, bylo Heleně třicet čtyři. „Připomínala velblouda a také se jako velbloud hrbila. Byla hlučná, hubatá a pramálo na sebe dbala. Své neúměrně veliké nohy s oblibou obouvala do knoflíčkových bot, na kterých většina knoflíčků chyběla nebo alespoň nebyla zapnuta. Městečko tvrdilo, že jí a miletínskému hajnému šije švec Hýnek boty na stejné kopyto. Její pohyby byly neženské, kroky nesmírně dlouhé a kymácivé, hlas nakřáplý.“⁶⁶ Byla hovorná a skoro nikdy neposlouchala partnera. Měla svůj ustálený názor a vůbec nepřijímala cizí. Stará panna, ošklivá žena se smířila s každodenním kolotočem a nemilosrdným osudem. Za léta práce v ordinaci a domácnosti ztratila všechny naděje na lepší život.

Druhá sestra – Lída měla přibližně stejný věk jako Helena. Na rozdíl od ní ale byla hubená, tichá a podobně ošklivá žena. „Nic na světě ji nedovedlo rozesmát, nic ji nedovedlo přivést z míry.“⁶⁷ Byla velmi spolehlivá a přemýšlivá. V románu Emil nevidí Lídu jako ženu, při svém popisu zdůrazňuje, že Lída „byla jako vánoční kapr. Když je zařezáván, otvírá kruhovitá ústa, cuká žábami, krev mu prýští z rány, ale on – nekřičí. Surovci se domnívají, že jej mohou bez výčitek svědomí trápit. Lída byla asi velmi silná, velmi moudrá a přitom ji nehyzdila žádná pýcha a žádné sobectví. Nikdy se nesnažila, aby byla pochopena a politována. Byla člověk, který je vždy *sám*.“⁶⁸ Jaroslav Havlíček popisuje Helenu a Lídu v románu jenom krátce, protože podle mínění autora nemají tyto sestry žádné šance na lepší život. Jsou už poměrně staré a smířeny s každodenní obyčejností.

Rozsudek o střední sestře Marii není tak přísný. I když byla nehezká, nebylo to tak neodvratné ve srovnání se staršími sestrami. „Také ona byla hubená, ale mnohem ladněji. Dokonce byla docela souměrná, měla i jakési ženské půvaby – zaokrouhlená ramena a rýsující se prsa. V tváři však byla bledá – vlastně ani ne tak bledá, jako stejnoměrně bledě růžová. (...) Byla jemná.“⁶⁹ Byla výrazně dobrosrdečná, pečlivá a starostlivá. Pro Hanzelína představovala nejlepší pomocnici v ordinaci, protože projevovala soucit ke všem bez

⁶⁶ HAVLÍČEK, J., Helimadoc, s. 49.

⁶⁷ HAVLÍČEK, J., Helimadoc, s. 50.

⁶⁸ HAVLÍČEK, J., Helimadoc, s. 92.

⁶⁹ HAVLÍČEK, J., Helimadoc, s. 50.

výjimky. Jako jediná v rodině měla velký orlí nos a fialové kruhy pod očima, což, jak se říkávalo, bylo výsledkem nenaplněné lásky, zakázané otcem.

Čtvrtá ze sester a zrovna ta nekrásnější je Dora. Všechny rysy jejího obličej se navzájem doplňovaly. Ze všech Helimadon byla jediná dospělá s výraznou povahou. Nesnažila se skrývat svou náladu: chtělo se jí smát – smála se, chtělo se jí brečet – brečela. Neměla velký smysl pro soucit a shovívavost, byla hrdá a sebevědomá. Dora svou povahou a myšlenkami na „světlou“ budoucnost jakoby nepatřila mezi Helimadony. Tolik se od nich lišila. „Ubohá Dora! Její dvě nejstarší sestry byly samy o sobě směšné, jedna svou obhroublostí, druhá svou neobyčejnou hubeností, a dávno přivykly nepříjemné pozornosti, kterou jim městečko věnovalo. Máry byla mírná a pokorná, byla moudrá a shovívavá, a to jí umožňovalo nést celkem lehce svůj málo záviděníhodný osud. Dora neměla žádnou z těchto vlastností. Trpěla krutě, trpěla osaměle a mlčky, poněvadž nikdy – ani u svých sester – nenalézala opory.“⁷⁰

Ema – nejmladší ze sester a miláček celé rodiny. Příliš milována sestrami i otcem nebyla zařazena do turnusu. „Právě takovým kouzlem jako na otce a na sestry působila na starohradské měšťany, na báby z okolních vsí, na kašlavé a hekavé pacienty, na chudinu z předměstí a na dělníky z hloubětínské papírny. Všichni k ní byli vlídní, všichni ji měli rádi. Kupodivu nikomu nevadilo, že je to dítě toho protivy Hanzelína!“⁷¹ Poté co vychodila školu, neměla žádné úkoly v domě. Pro sestry byla ovzduším, nadějí na lepší život. Ema jako jediná v rodině měla svobodu.

Všechny starší dcery byly zařazené do turnusu, který udělal Hanzelín, aby rozdělil povinnosti v domácnosti a ordinaci. V románu je turnus nějakým neodvratným strojem, který řeší osud Hanzelínových dcer a odjímá jim svobodu. Dcery měly svou povinnost na každý den v týdnu. Celý život dělaly den ode dne ty samé úkoly. „Hanzelín dodržoval tento domácí pořádek s přísností, s jakou dovede snad jen bůh stříci dodržovat svých zákonů. Nikdy nebylo pro žádnou z dívek odvolání, nikdy nebyla povolena výměna resortu. Vařila-li dnes Helena, Lída, Marie nebo Dora oběd pro šest osob, věděla, že zítra poběží s motyčkou okopávat brambory, pozítří že povede kozu na pastvu, a teprve čtvrtý den že si zas bude moci omýt ruce jodoformem a obléci se do bělostného lékařského pláště.“⁷² V městečku se říkalo, že Hanzelín nechce, aby se jeho dcery provdaly, protože by tímto způsobem byl turnus porušen.

Hanzelín neměl pro své dcery pochopení a nebyl schopen uznat potřebu svých dcer „se parádit“. Jako všechny ženy sestry snily o pěkných šatech a krásných kloboucích. Nikdy se nestrojily podle módy, protože neměly žádné peníze. Musely staré šaty opravovat, ale co je

⁷⁰ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 52.

⁷¹ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 54.

⁷² HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 43.

staré nemůže vypadat jako něco nového. Proto vypadaly směšně. Nenašel se takový odvážlivec, který by měl zájem o Helenu nebo Lídu. Marie kdysi měla lásku, ale i ta malá radost jí byla zakázána tyranským otcem. Jediná krásná žena, které nevadily staré a nemoderní šaty, Dora, měla nápadníka – místního učitele Pírka. Avšak neměla ho vůbec ráda a to i přesto, že se bála zůstat po celý život sama: „Kupodivu, toto děvče, vychované hrůzou ze staropanenství, které čišelo ze všech koutů domu, nebylo ještě dosti pokorné a vychytralé, aby se spokojilo s touto hubenou kořistí.“⁷³

Sestry lehce přijaly nového člověka ve svém domě - Emila, nejvíce Helena, Lída a Marie. Buď proto, že byly rády za nějakou novou společnost, anebo proto, že neměly žádné kamarády. Považovaly kluka spíše za svého syna, kterého už mít nikdy nebudou. Dora byla příliš hrdá, aby si malého kluka, do ní zamilovaného, vážila. Neúspěšná dětská láska mezi Emou a Emilem, která skončila dříve než začala, nedovolila těmto dvěma dětem mít přátelský vztah. Autor nechává na čtenáři rozsudek, jestli Ema miluje Emila svou dětskou láskou, nebo jestli na něho jenom žárlí, protože si zvykla být jediným miláčkem v rodině.

Helimadony jsou zavřeny na maloměstě a nemají žádné plány na budoucnost. Dora je jediná, kdo sní o lepší život. Projevuje zájem o Emilovo vyprávění o námořnických výpravách jeho strýce. Sní o úniku z každodenní rutiny jakýmkoliv způsobem: „Jít pryč odtud, pryč z téhle mizerné díry, pryč od rodičů, do širého světa! Co já bych za to dala!“⁷⁴ Dora se ptá, jestli Emilův strýc je ženatý a když se dozvídá, že jeho dcera chce být zubní lékařkou, nemůže pochopit, proč nechce cestovat s otcem do cizích zemí. Dora říká, že by se ráda pustila do světa. Využívá každou možnost naučit se něčemu novému, co by jí pomohlo v budoucnosti. Když Emil začíná studovat francouzštinu, žádá ho, aby ji také učil. Vysvětluje, že nechce zůstat hloupá a „pro člověka, který ovládá cizí řeči, je celý svět otevřen.“⁷⁵ Přiznává se, že není šťastná a odmítá to říct ve francouzštině, i když to pro ni to není pravda. Dora touží po změnách a není si jista, zda se jednoho dne něco změní: „Ten blbý každodenní shon, lopocení na malém kousku země, ti špinaví mrzáci, kdákající slepice, ty protivné sestry, ta sprostá, klepavá čeládka v městě, och bože, je to pořád stejné. Věčně to bude stejné. Kdyby aspoň přišla nějaká změna! Dočkám se kdy nějaké změny?“⁷⁶ Hanzelín všechny sny Dory bere jako nesmysly pětiletého dítěte. „Realita, rozumíš, realita, to je jediné, čím je možno žít. Jen k ní je třeba vychovávat příští muže. Pro ty, kteří neustále touží po neuskutečnitelném, nemám prostě porozumění. Nechci, abyste se spolu (Dora, Emil) opájeli iluzemi. Nenávídím

⁷³ HAVLÍČEK, J., Helimadone, s. 58.

⁷⁴ HAVLÍČEK, J., Helimadone, s. 105.

⁷⁵ HAVLÍČEK, J., Helimadone, s. 122.

⁷⁶ HAVLÍČEK, J., Helimadone, s. 124.

je. Člověk musí být praktický a střízlivý, chce – li být užitečným členem lidské společnosti!“⁷⁷ Hanzelín Doře ukazuje na příkladě nemocné ženy, která utekla z domova a toužila po lepším životě, jak všechna dobrodružství a touha po „nadzemních krásách“ může ženu jenom zabít a uškodit celé rodině.

Helimadony nemají velký majetek. Jednoho dne Ema ukazuje Emilovi tajemství svých sester, to jediné, co mají jenom pro sebe. Heleně patřilo umyvadlo, které bylo naplněno vším možným: lepenkovou krabicí, punčochami, odloženými blúzami a prádlem. Tak nevýrazná starší sestra neměla ani ve svém jediném majetku nic zajímavého, stejně jako ve svém životě. Marii patřila modlitební knížka, zlatý křížek, několik starých obrazů a korálové nárameníky. Lída ve svém kufru mimo prádla měla panenku v barchetových hadříkách, se kterou si, podle slov Emy, starší sestra ještě hrála.

Když do města přijede salónní kouzelník se svou manželkou, všechny Helimadony, s výjimkou Heleny, se jdou podívat na představení. Chudák Helena má zůstat doma, protože je na řadě s kuchyňskou službou, a tak je ochuzena i o tu jedinou zábavu. Jaroslav Havlíček nedává žádnou šanci ani Lídě se pochlubit. Píše o ní: „Tato truchlivá postava přímo rušila svým žalostným zjevem okouzlené publikum, nehodila se se svým přísným obličejem do tohoto nedočkavého ovzduší, plného šumu, pokašlávání, šoupání podrážek, křiku a pískotu netrpělivých uličníků z galerie.“⁷⁸ Jediná Dora měla štěstí, protože byla pozvána na jeviště, aby pomohla kouzelníkovi. „Dora seděla bez hnutí, tvář jí zářila úsměvem tak dojatým, tak sladkým, jaký jsem (Emil) u ní nikdy neviděl. To nebyla Šípková Růženka mezi růžemi, ale Popelka z pohádky, chudá Popelka, vyznamenaná svým princem, a v obecnstvu nebylo v té chvíli nikoho, kdo by nebyl očarován hloubkou jejích sametových očí.“⁷⁹ Zamílovala se do kouzelníka, a nehledě na těžkou nemoc jeho manželky a její blížící se smrt, scházela se s ním tajně.

Dora se obává, že může ztratit čas a s ním i vše, co může v životě mít: „Za nějakých pět let se už nebudu bouřit, budu jako naše Máry, pokorná a věčně usměvavá, nebo jako Lída, tichá a zamyšlená, nebudu snít, nebudu toužit, budu jako hodiny, které se natáhnou a jdou. Nejkrásnějším denním zážitkem mi bude vyjíždka za pacienty, nejjistějším zapomenutím kydání hnoje.“⁸⁰ Chytá se jediné šance dostat se z maloměsta a začíná se učit tajemství jasnovidek. Dora říká, že s kouzelníkem poznala lásku, ale nemůže se poradit s žádnou ze sester. Proto se ptá na názor Emila. Sestry pro Doru nemají pochopení, trvají na tom, aby se smířila s krátkou postavou učitele Pírka a vdala se za něho. Domnívají se, že tato svatba je

⁷⁷ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 117.

⁷⁸ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 159.

⁷⁹ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 167.

⁸⁰ HAVLÍČEK, J., Helimadon, s. 176.

Dorinou poslední nadějí na manželství a děti. Helena jí proto vyčítá: „Ani já, ani Lída, ani Marie se nikdy nedočkáme toho štěstí, abychom slavily vlastní veselku. Ale cožpak svatba – muž - to jsem již dávno oželely. Kašleme na to! Jsme však přece jen ještě v hloubi duší ženami. Já bych například ráda – jak nesmírně bych ráda – chovala na klíně nemluvnátko! Svě dítě již nikdy nepochovám a také ne Lídino ani Mariino, ale mohlo by to být tvé dítě, Doro! Chápeš? Tvé dítě, které bys porodila pro nás všechny, abychom měly na světě také jiné radosti než obvazování boláku, kuchtění a nádeničení. Je to vlastně tvá povinnost, rozumíš, abys nám je dala, když nám ostatním je život odepřel.“⁸¹

Dora však dbá jenom o své štěstí. Čeká na vhodný okamžik a utíká s kouzelníkem za lepším životem, který pravděpodobně nikdy nezíská. Nebyla pochopena nikým z rodiny a navíc svým útekem zařadila malou Emu do turnusu. To všechno, co děvčátko jenom mohlo prožít už nikdy neuskuteční. Ema, jediná ze sester, která měla svobodu a naději na „světlu“ budoucnost musí celý svůj život zůstat na maloměstě s každodenní rutinou. Tímto způsobem se ze dne na den stává dospělou a nešťastnou dívkou.

Na rozdíl od románů *Muž sedmi sester* a *Ta třetí* v *Helimadoe* vystupují dvě ženy, který by mohly dosáhnout štěstí. Ale jedná z nich je příliš malá a nerozumí lásce, druhá je příliš sobecká a buduje svou budoucnost na neštěstí své rodiny. Helimadonám se stejně jako hrdinkám románů *Muž sedmi sester* a *Ta třetí* na konci nesplní sen o lepším životě.

Z rozboru předešlých kapitol vyplývá, že Jaroslav Havlíček v románech *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* uvedl různé postavy žen, které se od sebe liší, ale mají i něco podobného. Ženy jsou většinou osamělé, nejsou schopné dosáhnout štěstí a postarat se o svou budoucnost. Na druhé straně stojí hrdinky sebevědomé a sobecké, které si neváží citů ostatních.

6.4 Porovnání ženských postav z románů *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe*

Tato kapitola se zaměřuje na porovnání hrdinek v románech *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* a jejich vnitřních a vnějších povah.

V románu *Muž sedmi sester* je sedm hrdinek, které jsou v rodinném vztahu. Každá ze sester je absolutně odlišná od ostatních, což umožňuje Jaroslavu Havlíčkovi zobrazit plnou

⁸¹ HAVLÍČEK, J., *Helimadoe*, s. 230.

paletu charakterů. Na opačné straně však stojí primitivita zálib sester a snadnost jejich identifikace, která pomáhá Emilovi v dosáhnutí jeho cíle.

Havlíček ze začátku ukazuje, že jsou jeho hrdinky neschopny dosáhnout štěstí, mít úspěšné manželství, ani děti jim nepřinesou uspokojení. Sestry vůbec netouží ani po lepším životě, ani po šťastné budoucnosti. Jediná neplánovaná snaha hrdinek „vyrvat se z bídy“ a dosáhnout štěstí se obrátí proti nim. Zůstanou s dítětem od jednoho muže a s ostudou z toho, co provedly až do konce života. Svou tragédií jsou vyrvány ze společnosti a zůstanou tak nepochopeny dokonce i svými rodiči. Mají neodvratný osud, který samy sobě tvoří.

Na rozdíl od ostatních děl Jaroslav Havlíček v románu *Muž sedmi sester* nedává šanci ani jedné ze sester na lepší život. Božena, Tereška, Lidka, Cecílie, Zdenka, Milena a Slávka jsou pouhou matematickou genialitou svého otce. Pan Kostka „svými dcerami sestavil živou aritmetickou řadu o sedmi členech.”⁸²

V románu *Ta třetí* jsou protikladné ženské hrdinky, ale mají stejný problém. Obě ženy se zamilují do jednoho muže, který si na konci vybere „tu třetí“ – smrt. Hrdinky se přes svou odlišnost na konci románu ocitají ve stejné situaci. Obě ztratí svou čest a jejich ženich spáchá sebevraždu. Autor nám neodhaluje další život hrdinek, ale můžeme očekávat, že hrdinky se vrátí ke každodennímu životu. Pravděpodobně ale žádná z nich už nedokáže být šťastná.

Na rozdíl od románů *Muž sedmi sester* a *Ta třetí* v *Helimadoe* Jaroslav Havlíček dává šanci na šťastnou budoucnost dvěma ženám. Ema je ještě malá a není součástí turnusu. Může v životě dosáhnout, co si jenom bude přát a být nejšťastnější ze svých sester. Dora má nejvýraznější povahu, je silná a cílevědomá. Na konci románu dosáhne svého cíle – uteče z domova zamilovaná do kouzelníka. Ale tím zničí život sobě a ostatním.

Havlíčkovy hrdinky přitahují sobecké muže. Jediný hrdina, který má zájem o sestry v románu *Muž sedmi sester*, je sobec vedený splněním svých vlastních snů. Pro něho city ostatních neexistují.

V *Te třetí* se hrdinky zamilují do muže, který je slaboch a není schopen milovat nikoho kromě sebe, nemyslí na city jiných.

Stejně se Dora zamiluje do kouzelníka, který jí pravděpodobně manipuluje.

Představy o šťastném životě u Havlíčkových hrdinek jsou odlišné od představ jiných žen. V románu *Muž sedmi sester* každá myslí jenom na určitý okamžik, který se děje v tu danou chvíli. Hrdinky nemají ani plány do budoucnosti, ani přání bojovat.

Jiná situace je u hrdinek z *Te třetí*. Každá z nich má štěstí na dosah ruky, avšak i zde Havlíček nedává možnost k uskutečnění jejich plánů. Hrdinky nebudou bojovat za svou budoucnost.

⁸² HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 20.

Jediná bojovnice – Dora – dosáhne života, který si přála, ale pravděpodobně zůstane nešťastná.

Hrdinky románu *Muž sedmi sester* jsou velmi shovívavé. Všechny ženy jsou vyloučeny ze společnosti, osamělé. Bydlí spolu a mají jeden společný život, avšak nesvěřují si své myšlenky, tajemství a sny. Nedostává se jim pochopení ani od matky, ani od otce, který navíc říká, že vinu za všechny problémy nese válka.

Jediné, co na konci sestry spojí, je jejich společná tragédie. Mají stejný problém a jsou ve stejné situaci, dělí si mezi sebou jediného muže.

Je možné, že podvod a zrada vůči sestře je pro tyto ženy jedinou šancí jak dosáhnout štěstí alespoň jednou. Avšak autor nám na tuto otázku nedává odpověď. Na konci románu jsou sestry vyloučeny ze společnosti. Zůstanou samy s dětmi bez pochopení z žádné strany. Jsou na maloměstě navždy uvězněny se svou tragédií.

V románu *Helimadoe* ženy mají příznačnější povahy než v románu *Muž sedmi sester*. Ale i tato výhoda není úplná. Starší sestry – Helena, Lída a Marie - se ani nesnaží bojovat o lepší život, zatímco Dora kvůli svému štěstí opustí rodinu.

Ženy jsou uvězněny s tyranským otcem a jediné, co mají, jsou jejich povinnosti a každodenní kolotoč. Nemají podporu ani otce, ani sester, jsou osamělé.

Na konci kapitoly lze dospět k závěru, že Jaroslav Havlíček vykresluje dva typy žen: nestatečné, shovívavé, bez přání bojovat za lepší život. Většinou nemyslí na důsledky svých činů a nezajímají se o budoucnost. Druhým typem jsou ženy, které touží po štěstí a dělají všechno možné, aby ho mohly dosáhnout. Jsou statečné, sebevědomé. Avšak jsou sobecké a nemyslí na city lidí v okolí.

Havlíčkovy hrdinky jsou poznamenány prostředím a pokus vyrvat se z něho jim přináší jenom trápení. Žádná z nich není schopná být ani dobrou matkou, ani dobrou manželkou. Nemají pochopení ani rodičů, ani sester.

S výjimkou Adély jsou ženy vyloučeny ze společnosti a liší se od ostatních. Většina hrdinek se smiřuje s osudem a nedokáže něco změnit.

Jaroslav Havlíček na rozdíl od svých předchůdkyň jako je například Božena Němcová nebo Eliška Krásnohorská nevykresluje ženu jako hospodyňku, výbornou manželku nebo dobrou matku. Líčí ženský život a ženské povahy tím způsobem, jakým ho sám vidí.

7. Zhodnocení vývoje vybraných děl v zobrazení ženských postav

Jaroslav Havlíček dokázal popsat vynikajícím způsobem ženskou bytost z pohledu muže a odhalit tak pro čtenáře křehkou ženskou duši. Zaměřil se ve svých dílech na ženy, které touží po štěstí a potřebují naplnění vlastního života láskou. Jsou podřízené konzervativní společnosti a nedostává se jim pochopení od ostatních. V této kapitole se zaměřím na zhodnocení vývoje románů *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* v zobrazení ženských hrdinek.

V románech se objevuje motiv obětování se, což je příznačné pro celou Havlíčkovu tvorbu. Ženy jsou většinou oběťmi nemravného chování mužů, jako například v románu *Muž sedmi sester*. Hrdinovi nezáleží na citech a lásce, nebere v úvahu ani čest, kterou každé ze sester svých chováním odebírá. Ženy tohoto románu jsou zničené svou vlastní touhou po štěstí.

Jiným způsobem se projevuje motiv obětování v románu *Ta třetí* – protikladem dvou hlavních hrdinek: Mildy a Adély. Kvůli smrti obou rodičů je Milda ve věku dvaceti let nucena vychovávat své malé sestry a starat se o ně. Rozhoduje poddat se osudu a nepokusí se proti tomu bojovat.

Na rozdíl od Mildy a žen v románu *Muž sedmi sester* Adéla jako jediná Havlíčková hrdinka je obětí své krásy a mládí. Ve srovnání s ostatními má lepší životní podmínky a nemusí pracovat. Obětuje svůj život člověku, který jí sňatkem zajistí společenskou a materiální životní podporu.

V posledním románu se vrací autor k Mildině obětování se. Sestrám v románu *Helimadoe* podobně jako Mildě v *Té třetí* se mění svět po smrti matky. Navíc mají tyranského otce, který jim zakazuje jakoukoliv rozkoš. Snaží se je odradit od sňatků, protože bez jejich pomoci nemůže existovat. Helena, Lída a Marie kvůli svému věku nemají naději na budoucnost, proto žádají Doru, aby se vdala a porodila dítě pro všechny sestry. Ale Dora pro ně nemá pochopení, nemá žádný důvod, proč by musela obětovat svůj život, aby mohla napravit křivdy, které spáchal Hanzelín. Sen Helimadon se tak nesplní.

Jaroslav Havlíček ve všech svých románech staví vedle sebe kladné ženské postavy a záporné postavy mužské. Nejlepším příkladem je Milda a Mánek v románu *Ta třetí*. Žena se tady projevuje jako soudce a kritik, ale nemá sílu proti muži bojovat.

Autor umisťuje hrdinky do různých prostředí. Většinou je to maloměsto. Ženy musejí vykonávat těžkou práci a nemají čas na svůj vlastní život, jak je ukázáno v románu

Helimadoe. Jediná, která se pokusí vyrvat se z každodenního kolotoče a uspořádat si svůj život – Dora - úspěchu nedosáhne. Podobně jako v románu *Helimadoe* v *Muži sedmi sester* jsou hrdinky uvězněny v maloměstě, ale navíc se přidává jiný problém: děj se odehrává během války a hodně mužů odchází bojovat. Ženy jsou utlačovány dobou a prostředím, válka řeší jejich osud.

Odlišné je prostředí v románu *Ta třetí*. Autor umisťuje své hrdinky do velkoměsta. Někdo nátlak přežívá a někdo na to nemá sílu. Například, příčinu změny Mildy z veselé a aktivní dívky do pokorné a tiché ženy můžeme najít v jejím odchodu z maloměsta do Prahy. Protikladem je Adéla, která se cítí ve velkoměstě jako ryba ve vodě. Má dostatek prostředků pro zábavu. Je jasné, že se dobře provdává a nebude mít nedostatek svobody.

Havlíčkovy hrdinky jsou podřízeny tomu nebo onomu faktoru. V prvním románu jsou ženy pouhým nástrojem pro splnění cizích snů. Autor nedává žádné z nich povahu, která by jim umožnila bojovat o lepší život. Nella Mlsová v knize *Člověk na rozhraní* říká o ženských hrdinkách v románu *Muž sedmi sester*: „Ženské postavy – matka spolu se sedmi dcerami – jsou v textu představeny jako prosté naplňovatelky své „role“, o které nepřemýšlejí, pouze se jí intuitivně zmocňují na základě odvěké životní zkušenosti (snad až jakéhosi pudového instinktu) a přitom ji aktualizovaně přizpůsobují momentální situaci. Neutápějí se v pochybnostech, za každou cenu přežívají. Zautomatizovaný stereotyp každodenních úkonů utváří jejich život.“⁸³

V románu *Ta třetí* si Milda také nemůže vybrat život, který by chtěla mít. Je podřízená svému osudu a nesnaží se na tom něco změnit stejně jako hrdinky v románu *Muž sedmi sester*. Na druhé straně stojí Adéla, která sama řeší svůj život. Je mladá a krásná, nemusí pracovat. Má úplnou svobodu a dělá, co chce. Ale i Adéla má svou vlastní podřízenost. Je podřízená společenskému mínění, musí se výhodně vdát a být dobrou manželkou.

Sestry v románu *Helimadoe*, kromě Emy, jsou podřízeny práci v domácnosti a ordinaci. Navíc jsou potlačeny otcem. Na rozdíl od románu *Muž sedmi sester*, jediná z Helimadon – Dora má šanci dostat se z maloměsta a mít život, o kterém sní. Ale tímto zničí život Emy.

Na příkladu románu *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helimadoe* dospíváme k závěru, že autor staví své hrdinky do situací, které se nedají překonat kvůli nedostatku vrozených vloh a odvahy bojovat s osudem. Ženy jsou uvězněny v nepřátelském prostředí, které se nemění i když se z něho odstěhují.

⁸³ MLISOVÁ, N., *Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka*, s. 115.

Jaroslav Havlíček buď vůbec nedává hrdinkám šance být matkami, nebo musejí vychovávat dítě bez muže.

Hrdinky v románech Jaroslava Havlíčka jsou podřízeny okolním faktorům a osudu, proto o svém životě většinou nemohou rozhodovat samostatně. Ženy jsou obětí mužů, nebo pouhým nástrojem k splnění cizích snů.

Hrdinky nejsou vzdělané. Nezajímají se o umění a literaturu. Jsou vyloučeny ze společenského života a cítí se osamělé. Prožívají svůj čas a jsou smířeny s tím, že nikdy nedosáhnou ženského štěstí.

8. Pohled kritiky na autora a vybraná díla

Díla Jaroslava Havlíčka mnohdy byla kritiky chápána odlišně. Některými díly kritici byli nadšení, některá díla naopak nehodnotili nijak kladně. Tato kapitola zahrnuje pohled soudobých kritiků a kritiků na konci dvacátého století na vybraná díla Jaroslava Havlíčka.

Román *Muž sedmi sester* byl na dlouhou dobu zakázán a vyšel tiskem až v 90. letech, kdy vzbudil zájem kritiků. Nella Mlsová píše, že román *Muž sedmi sester* „zobrazuje zoufalou atmosféru válečné epochy. Svými rysy koresponduje s texty jiných tvůrců dané doby – zejména expresionistů – byť zároveň v sobě obsahuje zárodečné prvky Havlíčkovy poetiky.“⁸⁴ Macháčková Daniela pro syžetovou linii a modernost považuje tento román za předchůdce postupu, který se v literatuře objeví až v 60. letech. Proto srovnává *Muže sedmi sester* s románem Milana Kundery *Žert*, 1967. Martin Hybler kritizuje karikaturnost vykreslení ženských povah a příčinu zákazu románu vidí v zobrazení erotických scén.

Dílo Jaroslava Havlíčka *Ta třetí* hodnotili kritici vysoce a chválili ho za zobrazení „živé“ ženské hrdinky. V románu vzbudila postava Adély velký ohlas, postavu Mildy však považovali za nezajímavou (Karel Polák). Karel Polák vidí egoismus Adély jako její kladný povahový rys, Milda podle jeho názoru je bezkrevná žena. Obě ženy považuje za oběti Mánka. Polák kritizuje Jaroslava Havlíčka za nedokončenost románu a věnování pozornosti více muži než ženským hrdinkám. Josef Rumler hodnotí všechny ženské hrdinky románu jako postavy kladné, proti tomu staví protikladnou postavu hrdiny, který svým činem zničí ženám život.

Kritika románu *Helimadoe* je mnohdy odlišná. Kritici, nadšení románem *Neviditelný*, nezařazovali román *Helimadoe* k dílům psychologického proudu. Karel Polák charakterizuje Helenu, Lídu a Marii podle jejich povah jako „fantomy“: „jeden je chlapsky křiklavý, druhý trpně plíživý, třetí žensky jemný a účastný.“⁸⁵ Píše, že do postavy Dory Jaroslav Havlíček promítl sám sebe. „Havlíček překročil hranice psychologické prózy, zvýrazniv ve své tvorbě definitivně *diagnózu romantičnosti*. *Helimadoe* je absolutní románový vrchol Havlíčkova umění, skrývající i vyjevující autorův metodický odkaz dnešku.“⁸⁶

⁸⁴ MLISOVÁ, N., Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka, s. 102.

⁸⁵ POLÁK, K., Jaroslav Havlíček: *Helimadoe*, s. 258.

⁸⁶ RUMLER, J., *Epik Jaroslav Havlíček*, s. 151.

Pohled kritiků na díla Jaroslava Havlíčka je protikladný. Na jedné straně kritizují Jaroslava Havlíčka za jeho popisnost, na druhé straně staví vynikající náladu románů.

Román *Muž sedmi sester* je kritizován za jeho karikaturnost a přílišnou erotičnost: „Jest nesporné, že hřích je velmi relativní pod zorným úhlem oka Hospodinova. Neměla důvod (Tereza), proč se neřadit mezi tyto ženy, které byly obtěžkány za okolností posvátných. O liturgické hodnotě jejího zasvěcovacího obřadu nemohlo být přece pochybnosti. (...) Zázrak bylo to nejmenší, co čekala od chvíle svého porodu.“⁸⁷

V románu *Ta třetí* kritici obdivují postavu Adély, která je přímá a opravdová, avšak o Mildu nemají větší zájem: „Ona (Milda) je typ té vaší rodinné měkkosti a obětavosti, kterou tak vynášíš. Myslím, že jsem (Adéla) to vystihla správně. Milý hochu, bojím se, že v tomhle pojetí lidských vztahů se nikdy neshodneme. Já pro svou osobu dám vždycky přednost lehkomyšlnosti a jasnému nazírání. Nemám vůbec žádné porozumění pro odříkání a strasti.“⁸⁸

Román *Helimadoe* mnozí odsuzovali za jeho romantičnost, ale oceňovali v něm čistý popis ženských hrdinek: „Připomínala (Helena) velblouda a také se jako velbloud hrbila. Byla hlučná, hubatá a pramálo na sebe dbala. Svě neúměrně veliké nohy s oblibou obouvala do knoflíčkových bot, na kterých většina knoflíčků chyběla nebo alespoň nebyla zapnuta. Městečko tvrdilo, že jí a miletínskému hajnému šije švec Hýnek boty na stejné kopyto. Její pohyby byly neženské, kroky nesmírně dlouhé a kymácivé, hlas nakřáplý.“⁸⁹

I přes odlišnost názoru dobové kritiky jsou díla Jaroslava Havlíčka novátorská, provokující a bezpodmínečně vynikající, čím neustále přitahují zájem čtenářů a kritiků.

⁸⁷ HAVLÍČEK, J., *Muž sedmi sester*, s. 131.

⁸⁸ HAVLÍČEK, J., *Ta třetí*, s. 91.

⁸⁹ HAVLÍČEK, J., *Helimadoe*, s. 49.

Závěr

Tvorba Jaroslava Havlíčka má shodné ale i odlišné rysy s tvorbou jiných spisovatelů a spisovatelek psychologického proudu. Havlíček dbá na přesné vykreslení sociálního prostředí. Avšak na druhou stranu vymezuje vztah mezi románem sociálním a psychologickým. Autor nevypráví situace plné násilí, zaměřuje se více na příběhy z běžného života. Přesně vykresluje lidské nitro a ukazuje, že si člověk může zachovat lidskost v pro něho obtížných chvílích.

Ve svých románech se podařilo Jaroslavu Havlíčkovi prozkoumat ženskou duši z pohledu muže. Tímto způsobem odhalil pro čtenáře nové prototypy hrdinek české literatury. V dílech Jaroslava Havlíčka se nevyskytuje žena jako hospodyňka, dobrá matka nebo výborná manželka. Autor odhaluje ženský život jak ho sám vidí.

V románech *Muž sedmi sester*, *Ta třetí* a *Helomadoe* autor umisťuje hrdinky do situací, které se nedají překonat kvůli nedostatku vrozených vloh a odvahy bojovat s osudem. Ženy jsou poznamenány prostředím, které je nepřátelské. Hrdinky většinou nemohou rozhodovat samostatně, protože jsou podřízeny okolním faktorům a osudu. Ženy jsou nástrojem k splnění cizích snů a obětí mužů.

Ženské hrdinky v dílech Jaroslava Havlíčka ze začátku nemůžou být šťastné. Autor nedává ženám povahu, která by jim to mohla dovolit. V Havlíčkově tvorbě se vyskytují dva typy žen: shovívavé, nestatečné, bez přání bojovat o lepší život. Většinou nemyslí a nezajímají o budoucnost. Druhým typem jsou ženy statečné, sebevědomé, které touží po štěstí a dělají vše možné, aby ho mohly dosáhnout. Avšak jsou sobecké a neváží si citů jiných.

Hrdinky vedou život podle obecně přijatých pravidel, a když od nich odstoupí, jsou potrestány. Ženy jsou poznamenány prostředím a pokus se z něho osvobodit přináší jenom trápení. Žádná z nich nemá pochopení ani rodičů, ani sester, ani cizích lidí. Havlíčkovy hrdinky se neprojevují jako dobré matky nebo manželky.

S výjimkou Adély z románu *Ta třetí* jsou ženy vyloučeny ze společnosti a nikdy se do ní nedostanou. Většina hrdinek se smiřuje s osudem a nedokáže něco změnit. Nemají vzdělání, nezajímají se o umění, literaturu a poznání světa kolem sebe. Ženy jsou smířeny s tím, že nikdy nedosáhnou ženského štěstí, prožívají svůj čas a většinou nevidí smysl svého života.

Díla Jaroslava Havlíčka jsou bezesporu vynikající, novátorská a provokující, čímž neustále přitahují zájem čtenářů a kritiků.

Použitá literatura

Literatura primární:

HAVLÍČEK, J. Helimadoe. Slunovrat, 1956.

HAVLÍČEK, J. Muž sedmi sester. Ivo Železný, 1999. ISBN 80-7116-961-7.

HAVLÍČEK, J. Ta třetí. Praha: Československý spisovatel, 1959.

Literatura sekundární:

BLAŽÍČEK, P., BRABEC, J., BURIÁNEK, F., ČERVENKA, M., GRYGAN, M., JELÍNEK, A., KARFÍKOVÁ, V. Dějiny české literatury IV. Praha: Nakladatelství Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-48-3.

ČERVENKA, M. a kol. Slovník literárních směrů a skupin (red. Z. Pešat). Praha: NLN, 1983.

FUČÍK, B. O dvou románech. Akord 7, 1939 – 1940.

GALÍK, J., MACHALA, L., PETRŮ, E. Panorama české literatury. Olomouc: Rubico, 1994. ISBN 80-85839-04-0.

GINZBURGOVÁ, L. Psychologická próza. Praha: Odeon, 1982. ISBN 978-80-7044-846.

CHALOUPKA, O. Příruční slovník české literatury od počátku do současnosti. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3.

KOLEKTIV AUTORŮ. Poetika české meziválečné literatury. Praha: Československý spisovatel, 1987.

KOLEKTIV AUTORŮ pod vedením PhDr. MENCLOVÉ, V. a PhDr. VAŇKA, V., Csc. Slovník českých spisovatelů. Praha: Nakladatelství LIBRI, 2005. ISBN 80-7277-179-5.

KUNC, J. Slovník soudobých českých spisovatelů. Praha: Orbis, 1945.

LEHÁR, J., STICH, A., JANÁČKOVÁ J., HOLÝ, J. Česká literatura od počátku k dnešku. Díl III. Jihlava: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.

LEDERBUCHOVÁ, L. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie. Praha: H+H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.

MLSOVÁ, N. Člověk na rozhraní: příručka k interpretaci prozaického díla J. Havlíčka. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-175-9.

POLÁK, K. Jaroslav Havlíček. Helimadoe. Kitičný měsíčník, 1940.

POLÁK, K. Jaroslav Havlíček. Ta třetí. Kritický měsíčník, 1939.

RUMLER, J. Epik Jaroslav Havlíček. Praha: Český spisovatel, 1973

SEZIMA, K. Mláží. Studie o domácí soudobé. Praha: Literární odbor Umělecké besedy a Kruh českých spisovatelů, 1936.

VODIČKA, F. Svět literatury I. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1967.